

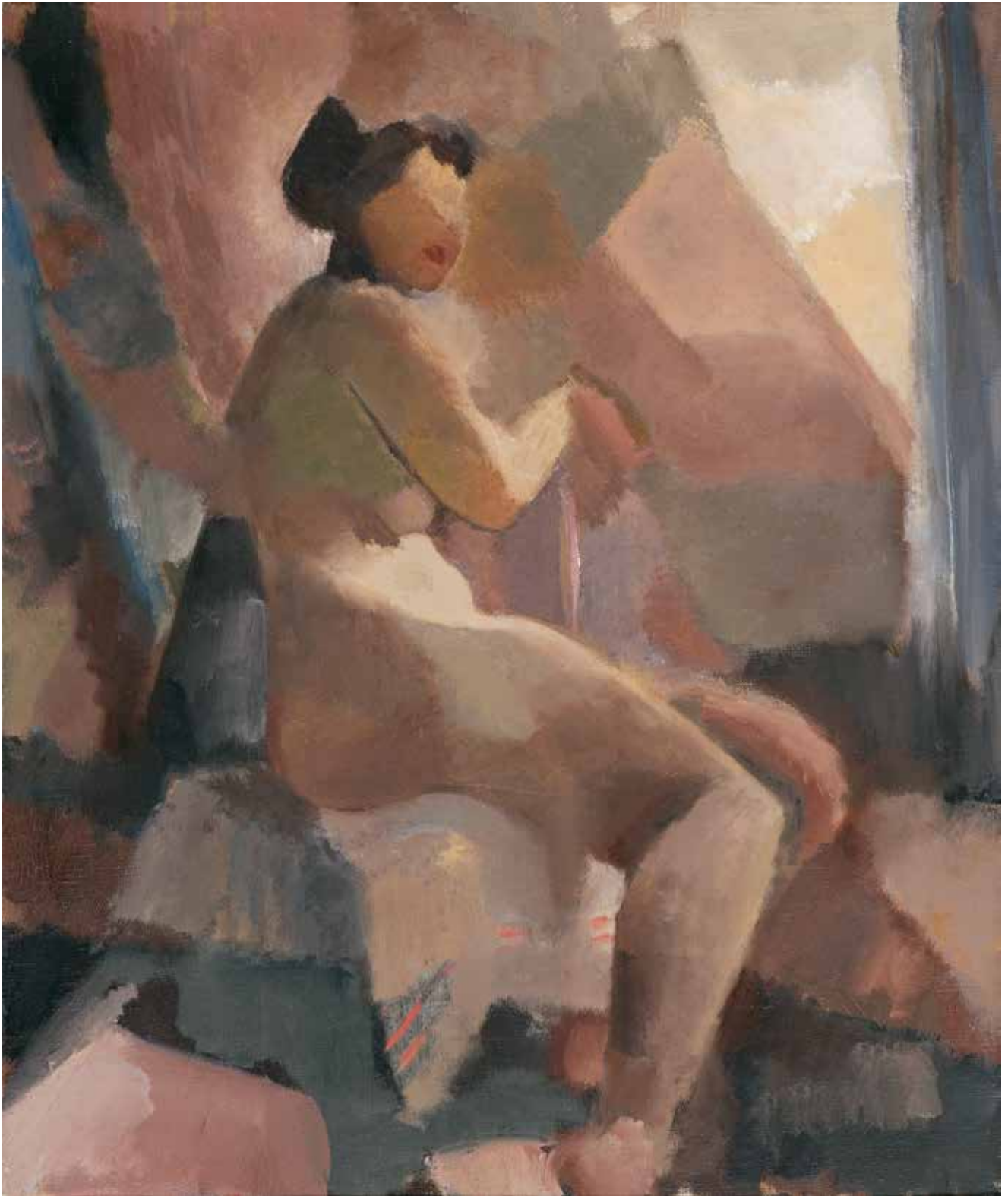
ЉУБАВ ИЗНАД ИНТЕРЕСА

СЛИКАРСТВО ДВАДЕСЕТОГ ВЕКА

PTC

21. март – 21. април 2023.
Галерија РТС, Београд, Таковска 10

СТОЈАН АРАЛИЦА, **СЕДЕЋИ ЖЕНСКИ АКТ**, 1927.

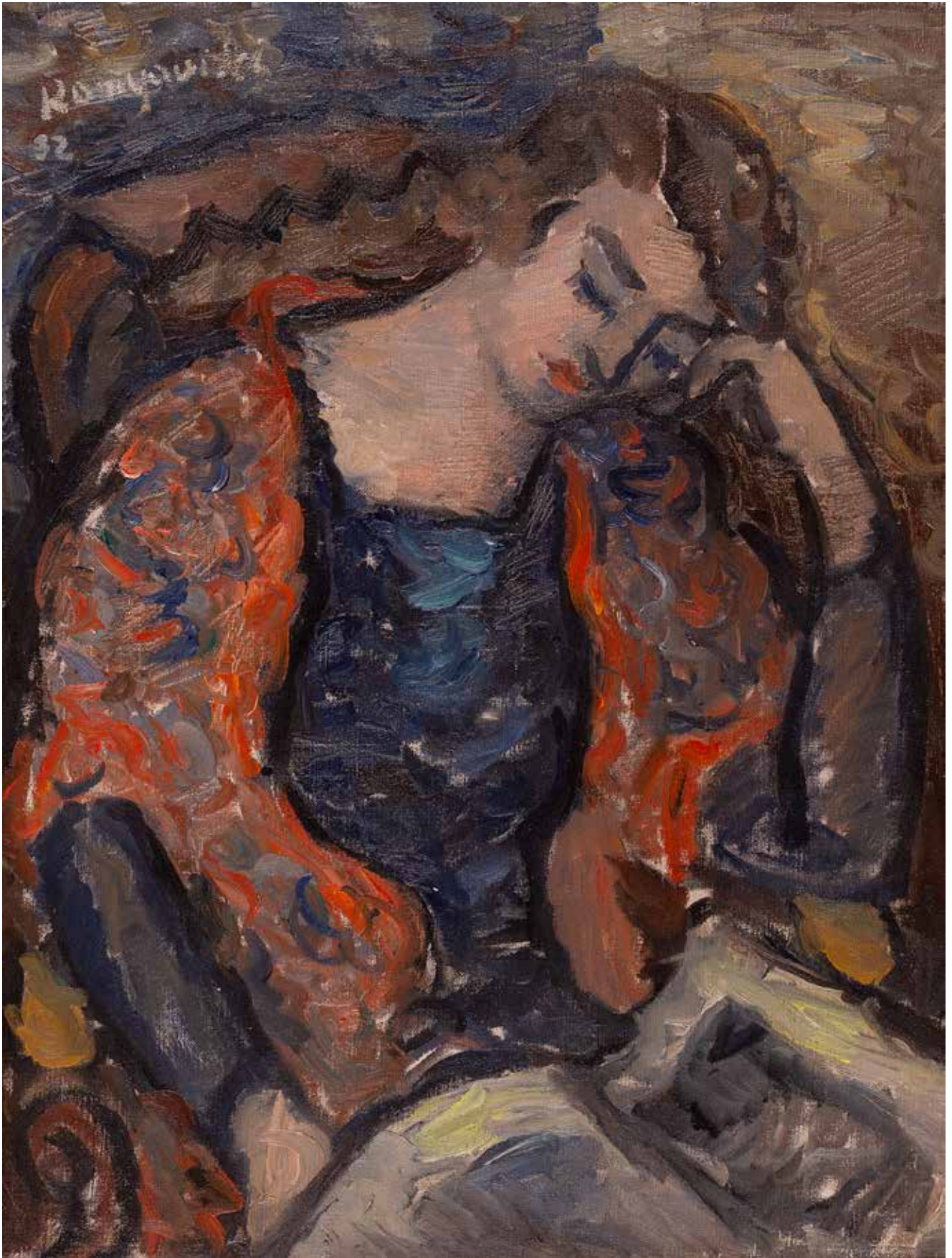
Тако је бивало од праскозорја цивилизације, од времена када је човек осетио потребу да улепша свакодневицу, оплемени окружење, укратко да осмисли и учини живот бољим или садржајнијим. Од тада, наиме, постоје они којима је то и такво деловање намењено, било као непосредним корисницима, заинтересованим наручиоцима, острашћеним скупљачима или, пак, само као овлашћеним чуварима. У почетку биле су то елите одређених друштава и класа, често моћни појединци и владари, односно њихове институције и њихови посредници, прво чувари ризница и трезора, потом носиоци вере и творци сакралних објеката, а напослетку прегаоци на пољу културе, просвете и саме уметности.

Касније, појавом првих колекционара код Срба, потребно је истаћи више родољуба који су током XIX и почетком XX века оставили своје задужбине српском народу. У тим задужбинама је осим капитала и других вредности, сакралних објеката, палата, кућа и разних имања, често бивало и значајних дела материјалне културе и уметности. Међу таквим родољубивим задужбинарима требало би истаћи Саву Текелију, Теодора Павловића и његову миљеницу прву српску сликарку Катарину Ивановић, а поред ње и нешто млађу сликарку Мину Вукомановић, кћерку Вука Караџића, затим Мишу Анастасијевића, Илију Коларца, Ђорђа Вајферта, Идворца Михаила Пупина, Призренца Симу Игуманова и Требињца Луку Ђеловића, Николу Спасића, индустријалца Владу Илића, и тако редом. Ипак, када је у питању ликовно стваралаштво, посебно се мора истаћи голема збирка коју је крајем XIX и почетком наредног столећа сабрао Јоца Вујић из Сенте, а коју је највећим делом даровао Београдском универзитет чува се у београдском Народном музеју) и делимично Галерији Матице српске у Новом Саду.

У кратком раздобљу између два светска рата за Београд се везују име и деловање младог али врло продорног колекционара Ериха Шломовића. Последњом вољом његове мајке, која га је надживела, јер су Ерих, његов брат и отац били жртве холокауста, његова изузетна збирка је постала својина српског народа која се чува и бољим делом излаже у београдском Народном музеју.

Уочи Другог светског рата у Београду су почеле да се формирају и ликовне збирке Павла Бељанског, др Надежде и др Лазара Ристића, Владимира М. Фијата, као и Јована Јоце Новаковића. Истодобно настаје у Загребу збирка слика Леле и Славка Флегела, касније дарована Београду, затим се формирају колекција слика и античких предмета песника и дипломате Јована Дучића, др Ђорђа и Лале Лучић Роки, браће Ђорђа и Душана Роша, као и др Ђурице Ђорђевића и његове супруге Кристе, рођене Шумановић. Њихове збирке су на крају, личном вољом или на који други начин, постале опште друштвено добро.

Непосредно после Другог светског рата, у новонасталој Југославији појавио се још један ред запажених колекционара, по правилу високих партијских и државних функционера. Међу њима се у Србији истичу Лепосава Лепа Перовић, са супругом Кочом Поповићем, затим Милица и Светозар Вукмановић-Темпо, потом дипломате Блажо Кусовац, Миодраг Марковић, Арсо и Војка Милатовић и Здравко и Веда Печар. Богате збирке југословенског савременог ликовног стваралаштва, претежно сликарства, Лепа Перовић је даровала Лазаревцу, Милица и Светозар Вукмановић Цетињу, а Миодраг Марковић родном граду, односно Народном музеју у Пожаревцу. Главнину збирке Блажа Кусовца откупио је „Синтелон” из Бачке Паланке, а њен знатан део у смутним временима транзиције, на сву срећу, завршио је као дар Галерији Матице српске у Новом Саду. Што се тиче збирке брачног пара Милатовић, која је формирана за време док је Арсо обављао дужност амбасадора у Тирани, Софији, Варшави, и нарочито Букурешту, а садржала је изванредан библиотечки и картографски материјал везан за историју балканских народа и држава, посебно Србије и Црне Горе, поклоњен је Академији наука Црне Горе, док је изузетно вредан део од више стотина икона и слика драгоцених за проучавање и представљање српског иконописа и сликарства XVIII, XIX и раног XX века поклоњен Народном музеју у Београду. Од богате археолошке, етнографске и уметничке збирке предмета афричке културе брачног пара Печар формиран је Музеј афричке уметности у Београду. Њима свакако ваља придружити изузетне колекционаре Рајка Мамузића, од чије је дароване збирке настала у Новом Саду галерија која носи његово име, док се други део, једнако вредан, чува и умножава код врсног колекционара и наследника Николе Богдановића у Сремској Митровици. Новом Саду је и др Бранко Илић даровао своју богату збирку европске уметности. Упоредо са овом групом страсних колекционара јављају се и књижевник и новинар Синиша Пауновић, архитекта Александар Секулић те правник из Смедерева Милан Јовановић Стојимировић. Од Пауновића је остала у Београду, само по називу, Мала галерија која носи његово име, а садржи неколико стотина слика, графика, скулптура и више од хиљаду цртежа, карикатура и илустрација за новине, одреда радова југословенских и бугарских уметника XX века. Док је Секулић своју веома вредну збирку икона и слика даровао граду Београду, дотле је Стојимировић своју поконио Музеју у Смедереву. Истовремено, током друге половине XX века, формирају се и збирке слика и скулптура код угледних лекара, др Душана Кусовца, др Даре Смодлаке, др Исидора Папа, др Ђанија Поповића и, више од свих, др Јакова Смодлаке, који је највећи део своје пребогате колекције југословенског ликовног стваралаштва друге половине XX века даровао београдском Народном музеју. Поред њих

МИЛАН КОЊОВИЋ, **ЖЕНА ЧИТА**, 1931.

формирани су још и пажње вредне збирке, сад већ почивших, академика Косте Михаиловића и Станојла Рајачића, затим Илије Саватића, Коломана Трчке, Гавра Алтмана, Смаје Манџуке, Бранка Јаношевића, Зеке Ђорђевића, Душана Илијевића и тако редом.

Током XX века, посебно после Другог светског рата, међу наручиоце, скупљаче и чуваре плодова материјалне културе и уметности у новоствореној Југославији, што значи и у Србији, поред специјализованих институција, музеја и галерија, чији је број нагло и претерано порастао, запажено су деловале многе државне организације и установе. Тако су се у репрезентативним савезним и републичким здањима, резиденцијама маршала и Маршалату, затим зградама председника и председништава република и покрајина, њиховим владама и скупштинама, партијама и синдикатима, при разним министарствима, посебно савезним, какво је онда било Министарство иностраних послова са његовим пословницама амбасадама, конзулатима, војним и економским мисијама, као и културним центрима, временом сабрале вредне збирке уметничких дела, слика, скулптура, графика, таписерија, мозаика али и стилског намештаја, посуђа, порцелана, керамике и тако редом. Њима су се упоредо придруживале и моћне привредне, индустријске, трговачке, угоститељске и нарочито запажено финансијске установе. Веома значајну и свакако запажену улогу особеног колекционара одиграла је некад моћна Југословенска народна армија, односно њене институције културе, у првом реду захваљујући деловању добро осмишљене и широко распрострањене мреже домова војске.

Невоља је што се многа од ликовних дела која су откупљивана с циљем да подрже уметност, уметничко стваралаштво и сами уметници, да се оплемене радне просторе и едукују људи запослени у њима, сада – захваћена процесима транзиције друштвеног у приватно власништво – распродају и развалаче на очиглед државе и њених маргинализованих установа заштите културних добара. Тако су се прва на удару нашла уметничка дела сабрана у банкама, затим у некад моћним привредним, трговачким и угоститељским предузећима која су преко ноћи проглашена неликвидним, гурнута у стечај и олако продата. Ипак, у ово смутно време пољуљаних система вредности, охрабрује и пружа наду појава појединаца, галериста и колекционара, који су спремни да своју љубав, каткад и страст, према ликовном стваралаштву, ставе изнад пуких комерцијалних интереса. Таквим ставом и понашањем они знатно ублажавају проблеме проистекле из дубоке друштвене кризе. Због тога деловање таквих појединаца који су спремни и кадри, сада и овде, да своје збирке ставе на увид јавности, било њиховом стручном обрадом и публиковањем или путем излагања, уз одговарајуће каталоге, увелико добија на значају и завређује општу хвалу. Стога није претерано када се приреде или приређују изло-

жбе попут ове у Галерије РТС-а, која је већ минулим радом показала како и колико цени улогу колекционара као својеврдног селектора, односно кутоса.

У ствари, захваљујући колекционарима и све запажењем и важнијем деловању галериста и њихових галерија, чији опстанак у доброј мери зависи од њихове добре међусобне сарадње, настале су у Србији, особито током протеклих деценија, истински вредне збирке ликовних дела. Њих има много, на дестине, па и знатно више. Ипак, требало би посебно истаћи оне који су начинили корак даље, основали сопствене музеје и галерије, као што су учинили Мадлена Јанковић Цептер са *Музејом Цейџер* у Београду, онедавно изузетно запажено, професионално беспрекорно, штавише узорно Радивоје Дражовић са његовом *Галеријом на Вилиним водама*, затим Владимир Маџура у Новим Бановцима, Кошанин у Краљеву, Тома Љубисављевић у Ковину и, нарочито, сада већ почивши Василије-Васа Мићић са пребогатом збирком српског сликарства и скулптуре XX века, изложеном претежно у *Хоџелу Палисаг* на Златибору. Њима уз бок по значају требало би издвојити низ веома агилних галериста, по правилу и колекционара, који су своју активност проширили озбиљном излагачком и издавачком делатношћу, срачунатом на придобијање и едуковање што ширег круга љубитеља уметности. У подужем низу ових хвале вредних делатника који у знатној мери доприносе, или су доприносили, да се ликовни живот у Србији не угаси, истичу се, пре свих *Галерија Арџе* са својим крајње професионално организованим годишњим Аукцијама и добро осмишљеном акцијом *Колекционар као кустос*, затим непрофитна организација *Фондација Плаво* на челу са непоновљивим Николом Стојчевићем, потом *Информатика*, у првом реду са својом издавачком активношћу, једнако као и антикварница *Двери* којом руководи Владан Крстић, следе Милан Јан са сада, нажалост, затвореном *Галеријом 107* у Земуну, као и све агилнији Александар Милојевић и његова *Галерија Рима* у Крагујевцу и сада Београду, Зоран Вујичић са *Фондацијом Вујичић колекција*, Живојин Иванишевић са *Галеријом Париски крућ*, Душан Петровић са његовим веома амбициозно замишљеним пројектом *Зайис*, Миланко Делић са, велика штете, сада затвореном галеријом *Аџеље 212*, Борка Божовић и *Галерија Хаос*, Сања Бјелановић Јанковић са супругом Ненадом (Неле Карајлић) и *Галеријом Сањај*, Владимир-Влада Ђурић са наследником Милошем у *Галерији Арџедега*, Младен Мараш са *Галеријом Дар мар*, Моша Тодоровић са *Галеријом Рагионица душе* у Београду и *Сјомен Галеријом* у Књажевцу, брачни пар Ристовић са *Галеријом Canvas*, од недавно једнако вредно Владимир Васић са *Галеријом Васић*, Веселин Мињевић са *Галеријом Прима*, Љиљана Радошевић и Дејан Ристановић са *Галеријом Хелена*, Драган Миливојевић са својом *Галеријом Пале*, Љиљана Тадић са *Галеријом Звоно*, Дарка Радосављевић

ИГЊАТ ЈОБ, **КАРНЕВАЛ У СУПЕТРУ**, 1935.

са *Галеријом Ремонџ*, Зоран Пршендић и Влада Мандић у *Галерији Трај*. Ту су још *Галерија Оџклон*, као и веома агилна Биљана Јотић са својим програмима и својом галеријом, па две аукцијске куће „Мадл Арт“ и „Бином“, одреда из Београда. Следе збирке Бориса Србиновског, са *Аукцијском кућом Србиновски*, затим Томислав Матотек са *Галеријом Ренајџа*, Сава Степанова са *Галеријом Злајно око* и Весне Латинковић са *Галеријом Бел Арџ*, ту су и колекционари Ђура Поповић, сад поч. Сава Тодоров и, Гвозден Перковић Цоки сви из Новог Сада, потом Иштван Франзер са *Галеријом Франзер* из Суботице, а сигурни смо да их има још више. Наиме, њих вреди истаћи јер се осим уобичајене и очекиване излагачке делатности, често и успешно баве још издаваштвом. Што значи да више или мање озбиљно, а увек корисно, раде на образовању и придобијању текућих или будућих колекционара. Тачније оних истинских љубитеља уметности који у време свеопште кризе и видног посустајања државних институција културе, у првом реду музеја и галерија, све више добијају на значају као, доиста, нека врста нових селектора и кустоса.

Коначно, да напред речено није смо пуко и овлашно евидентирање процеса сабирања и чувања ликовних културних добара у Србији, наравно само у приватном поседу, већ да је у питању покушај да се укаже на изузетан значај и постигнуте резултате на том пољу, више него упечатљиво сведочи својим високим уметничким вредностима избор овде и сада изложених слика начињен из свега три пажње вредне, али ни највеће, ни најбоље, ни најзначајније збирке. Али, истодобно, збирке без којих се немогу целовито сагледати нити оцењивати токови развоја ликовног стваралаштво у Србији XX и првих деценија XXI века. Нарочито је то не могуће без увида у збирку Душка Вујосевића, иначе европског и свески познатог спортског делатника, кошаркашког тренера. Уствари, о каквом се колекционару-кустосу и зналцу ради најбоље сведочи мој први сусрет са њим и његовом збирком. Било је то пре више деценија, готово пола века, када сам у његовом ликовним делима пренатрпаном стану видео гомиле књига, репрезентативних уметничких прегледа, монографија, каталога, студија и томе сродне стручне литературе коју је очито користио, прегледаво и ишчитавао. Постало ми

ПЕТАР ЛУБАРДА, **КАМЕНА ПУЧИНА**, 1947.

је намах јасно да пред собом истински острашћеног, љубопитљивог и крајње радозналост заљубљеника у оно што скупља. Касније сам се уверио да он своја колекционрска искуства и своје непатворену љубав према ликовном стваралаштви покушава да пренесе и младим спортистима чије је био и јесте учитељ у сваком погледу.

Али, да не дужимо, већ пуки попис уметника чија су дела изабрана да се овом згодом представе у Галерији РТС-а, како би она својим угледом потврдила и афирмисала значај културних добара која се чувају приватним збиркама Србије, као и оних што их колекционари попут кустоса скупљају, сведочи сам по себи. То су, новедећи их вишемање хронолошким редом: Марко Мурат, Бета Вукановић и надасве слављеница Надежда Петровић, затим Милан Миловановић, Коста Миличевић, Боривоје Стевановић, Љубомир-Љуба Ивановић, Анђелија Лазаревић, Стојан Аралица, Јован Бијелић, Петар Добровић, Живорад Настасијевић, Васа Поморишац, Зора Петровић, Иван Радовић, Игњат Јоб, Сава Шумановић, Младен Јосић, Мило Милуновић, Милан Коњовић, Иван Табаковић, Недељко Гвозденовић, Марко Челебоновић, Миленко Шербан, Петар

Лубарда, Љубица-Цуца Сокић, Александар Томашевић, Леонид Шејка, Петар Омчикус, Дадо Ђурић, Радомир-Џони Рељић, Војо Станић и Драгослав Кнежевић.

Дакле, оно на што смо са овом изложбом хтели да укажемо проистиче из спознаје и уверња да наступају нека друга времена. Музеје и галерије који таворе на буџету за културу, а он је више него недовољан, полако покрива музејска прашина и патина прошлости. Насупрот, судећи према свему што су урадили појединци, попут Мадлене Јанковић Цептер, поч. Васе Мицића и нарочито Радивоје Дражовић, односно како делују све бројнији колекционари који, попут Душка Вујошевића, имају свест да оно што поседују представља опште и сваком заинтересованом доступно добро, назире се нека скоро и боља времена заштите, скупљања, чувања и коришћена уметничких добара. Укратко, кустоси у друштвеним музејима и галеријама постају све више бездушни чиновници или равнодушне бирократе, док се колекционари преображавају у острашћене зналце-кустосе, искрене љубитеље и поштоваоце уметности.

Никола Кусовац
историчар уметности

КОСТА МИЛИЧЕВИЋ, ПОРТРЕТ МУШКАРЦА СА БРКОВИМА, 1909.

ДРАГОСЛАВ КНЕЖЕВИЋ, **ДВОРИШТЕ ИНТЕРКОНТИНЕТАЛА**, 1998.

ИВАН РАДОВИЋ, **ОШТРАЧ**, ОКО 1925.

ЈОВАН БИЈЕЛИЋ, **ПРЕДЕО ИЗ БОСНЕ**, 1921.

ИВАН РАДОВИЋ, **КУПАЧИЦЕ**, 1924.

БОРИВОЈЕ СТЕВАНОВИЋ, **МОТИВ ИЗ ПРЕДГРАБА**, 1938.

ИВАН ТАБАКОВИЋ, **МОСТ**, 1952.

НАДЕЖДА ПЕТРОВИЋ, **ДВЕ СЕСТРЕ**, ОКО 1907.

ПОПИС ИЗЛОЖЕНИХ ДЕЛА

ЗБИРКА ДУШКА ВУЈОШЕВИЋА

1. Надежда Петровић, *Две сесџре*
2. Сава Шумановић, *Расцветала џрешња*
3. Сава Шумановић, *Пролеће у долини Свејше Пејке*
4. Иван Радовић, *Ошџрач*
5. Иван Радовић, *Пре кише*
6. Иван Радовић, *Зима на селу*
7. Марко Челебоновић, *Мрџва ѓприрода*
8. Марко Челебоновић, *Девојка у црвеном*
9. Иван Табаковић, *Мосџ*
10. Иван Табаковић, *Фамилија*
11. Иван Табаковић, *Изџубљене сџвари*
12. Мило Милуновић, *У славу доџа Бахуса*
13. Петар Лубарда, *Камена ѓучина*
14. Петар Лубарда, *Пуџ на Иваново кориџа*
15. Зора Петровић, *Човек са ѓсом*
16. Зора Петровић, *Из Косовској циклуса*
17. Недељко Гвозденовић, *Аџеље*
18. Љубица Цуца Сокић, *Поџлег на Карловце*
19. Милан Коњовић, *Цавџаџ*
20. Леонид Шејка, *Зуби*
21. Леонид Шејка, *Мрџва ѓприрода*
22. Александар Томашевић, *Мрџва ѓприрода*

23. Војо Станић, *Бока, Бока наш дом*, триптих
24. Војо Станић, *Реџаџа*
25. Петар Омчикус, *Дубровник*
26. Петар Омчикус, *Под џушем*, триптих
27. Дадо Ђурић, *Без наслова*

ПРИВАТНО ВЛАСНИШТВО, ЗБИРКА У БЕОГРАДУ

28. Марко Мурат, *Порџреџ мајке Каџе*
29. Надежда Петровић, *Колосеум*
30. Коста Миличевић, *Порџреџ мушкарца са дрковима*
31. Милан Миловановић, *Лоза у Хиландару*
32. Љуба Ивановић, *Жена с цвећем*
33. Јован Бијелић, *Предео из Босне*
34. Јован Бијелић, *После куџања*
35. Боривоје Стевановић, *Чубурски ѓоџок*
36. Боривоје Стевановић, *Моџив из ѓредџрађа*
37. Игњат Јоб, *Баханалије*
38. Милан Коњовић, *Ема и Верочка за сџолом*
39. Живорад Настасијевић, *Улаз у Скагарлију*
40. Васа Поморишац, *Ауџоџорџреџ*
41. Младен Јосић, *Рибџе у коџарици*

42. Драгослав Кнежевић, *Двориџџе Инџерконџинеџала*
43. Драгослав Кнежевић, *Предео из Добриње*
44. Анђелија Лазаревић, *Дрвеће*
45. Игњат Јоб, *Осџрије*
46. Петар Лубарда, *Пазарни ган у Ријеци Црнојевић*

ПРИВАТНО ВЛАСНИШТВО, ЗБИРКА У НОВОМ САДУ

47. Надежда Петровић, *Црноџорка*
48. Бета Вукановић, *Берачице у ѓрегаху*
49. Иван Радовић, *Куџачице*
50. Игњат Јоб, *Карневал у Сујеџру*
51. Стојан Аралица, *Седеђи женски акџ*
52. Миленко Шербан, *Акџ жене која сеђи*
53. Петар Добровић, *Доџана са Сахаџ кулом*
54. Јован Бијелић, *Мрџва ѓприрода са рибом*
55. Милан Коњовић, *Жена чиџа*
56. Васа Поморишац, *Зима*
57. Живорад Натасијевић, *Улица Св. Николе*
58. Иван Табаковић, *Поџлег на Мали Лиман*
59. Мило Милуновић, *Моџив са Цареве ћуџрије*
60. Радомир Џони Рељић, *Ребус*

Издавач ЈМУ Радио-телевизија Србије • ЗА ИЗДАВАЧА Драган Бујошевић, генерални директор РТС; Бранислав Кланшчек, председник Управног одбора РТС • САВЕТ РТС ЗА ЛИКОВНО СТВАРАЛАШТВО Никола Мирков (председник), Зорица Шујица (потпредседник), Славица Стефановић (помоћник председника), Никола Кусовац, Ђорђе Кадијевић, Чедомир Васић, Александра Јелисавец, Софија Љубичић, Драгана Ковачић • АУТОР ИЗЛОЖБЕ И ТЕКСТА Никола Кусовац • САРАДНИЦИ НА ИЗЛОЖБИ Душан Вујошевић, Душан Вукичевић, Гвозден Перковић • УМЕТНИЧКИ ФОТОГРАФИ Владимир Поповић, Михал Мадацки, Вељко Илић • РУКОВОДИЛАЦ СЛУЖБЕ БАШТИНА И КУЛТУРНА ПРОДУКЦИЈА РТС Александра Јелисавец • ОДГОВОРНИ УРЕДНИК ГАЛЕРИЈЕ РТС Петар Ђиновић • УРЕДНИК Ана-Марија Симоновић • ГРАФИЧКО ОБЛИКОВАЊЕ Предраг М. Поповић • ШТАМПА Штампарија РТС • ТИРАЖ 500 примерака • Београд, март 2023.

НА НАСЛОВНОЈ СТРАНИ

САВА ШУМАНОВИЋ, **РАСЦВЕТАЛА ТРЕШЊА**, 1934.
ЈОВАН БИЈЕЛИЋ, **МРТВА ПРИРОДА СА РИБОМ**, 1929.
МАРКО МУРАТ, **ПОРТРЕТ МАЈКЕ КАТЕ**, 1904.